

Vaspitanje i obrazovanje

Dostignuća i perspektive razvoja vojne andragogije

General-major u penziji prof. dr **ZDRAVKO KOLAR**
Potpukovnik doc. dr **VOJISLAV STOJKOVIĆ**

U ovom radu prezentiran je pregled dostignuća i perspektive razvoja vojne andragogije u kontekstu retrospektive teorije i prakse obrazovanja odraslih na tlu Jugoslavije.

Autori ističu da se teorija vojne edukacije u prvim godinama nakon drugog svetskog rata kod nas razvijala isključivo u okvirima JNA, iako je praksa osposobljavanja za odbranu postojala i van JNA. Zato se u pedagoško-andragoškoj literaturi, koja teorijski osmišljava edukativnu praksu u društvu, ne pojavljuje vojno vaspitanje i obrazovanje, a u vojnoj literaturi tog perioda uočljivi su samo sporadični pokušaji teorijskog osmišljavanja borbene obuke u JNA. Kvalitativan skok u teorijskom osmišljavanju vojnog obrazovanja i vaspitanja učinjen je u sedmoj deceniji, što je rezultat sistematskog istraživačkog rada Centra za andragoško-psihološka i sociološka istraživanja Jugoslovenske narodne armije.

Razvoj koncepcije opštenarodne odbrane i područstvljavanja odbrane uticali su na to da vaspitanje i obrazovanje za odbranu postane sastavni deo ukupnog vaspitanja i obrazovanja u društvu. Zato su sada, a i u budućem vremenu, za vojnu andragogiju posebno i jednako značajne tri sfere osposobljavanja za odbranu: 1) osposobljavanje svih građana za odbranu zemlje u uslovima opštenarodnog odbrambenog rata; 2) osposobljavanje za stručno bavljenje poslovima odbrane i 3) osposobljavanje za oružanu borbu u ratu.

Tim osnovnim sferama osposobljavanja za odbranu određen je sadržaj vojnoandragoške prakse i korpus istraživačkih problema vojne andragogije i u narednom periodu. Pri tome će uspešnost vojne andragogije kao nauke značajno zavisiti od njene otvorenosti za primenu saznanja i metoda iz odgovarajućih kompatibilnih nauka i naučnih disciplina.

Teorijsko osmišljavanje prakse osposobljavanja ljudi za vođenje rata staro je koliko i sama praksa. Svakako, u početku samo u rudimentarnom obliku, a danas kao razvijena nauka sa svim relevantnim konstituensima. U ovom članku prezen-

tira se pregled dostignuća vojne andragogije na tlu Jugoslavije u posleratnom vremenu i razmatraju se mogući pravci njenog daljeg razvoja.

Posle pobeđe u drugom svetskom ratu (1945), Jugoslavija i njene oružane snage, s obzirom na unutrašnje stanje i spoljne okruženje, nastavile su borbu (drugim sredstvima) za očuvanje nezavisnosti, integriteta i celokupnosti zemlje. To je uslovljavalo dalje postojanje brojne i snažne armije i osposobljavanje celokupnog društva za odbranu zemlje.

Vaspitno-obrazovna praksa u JNA i angažovanje armije na pripremi društva za odbranu, bila je veoma intenzivna, ali je njeno teorijsko osmišljavanje i uopštavanje prolazilo zakonit put od konstituisanja i zrenja do nivoa sistematizovane naučne discipline (disciplina).

Vojska (JNA) je projektovala i organizovala ukupno osposobljavanje društva za odbranu, a delatnosti vezane za pripremu zemlje za odbranu van JNA, u sferi vaspitanja i obrazovanja, bile su obuhvaćene vanarmijskim vojnim vaspitanjem. Težište tog vaspitanja je bilo i na organizovanju sprovođenja predvojničke obuke sa mladima koji nisu služili vojni rok. Cilj obuke je bio da se mladi pripreme i osposobe za oružanu borbu, a njen sadržaj su činila znanja i veštine neophodne ratniku (borcu), uključujući i zahteve civilne zaštite, ali i patriotsko vaspitanje, pre svega na tradicijama narodnooslobodilačkog rata.

Takva praksa je usloвила da se u literaturi koja teorijski osmišljava pedagošku praksu u društvu (van JNA) ne pojavljuje vojno vaspitanje i obrazovanje. Međutim, zbog istovetnosti ili sličnosti cilja i sadržaja osposobljavanja mladih za odbranu (u JNA i građanstvu), teorija vojnog vaspitanja i obrazovanja koja se razvija u JNA umnogome pokriva to područje i u građanstvu. Tek u prvim teorijskim ostvarenjima na području obrazovanja odraslih (andragogija) pojavljuju se i radovi iz oblasti vojnog vaspitanja i obrazovanja.

RAZVOJ TEORIJE VOJNOG VASPITANJA I OBRAZOVANJA U OKVIRIMA JNA

Bogata i izuzetno uspešna vaspitno-obrazovna praksa iz narodnooslobodilačkog rata je nastavljena u JNA posle rata ali njeno teorijsko osmišljavanje u prvoj deceniji posle rata

nije bilo od većeg značaja. Međutim, to je bio period sazrevanja spoznaje o potrebi izgrađivanja teorije vaspitno-obrazovnog rada u Armiji. Na osnovu tog saznanja doneta je 1956. godine odluka o formiranju institucije koja će se baviti studijskim i istraživačkim radom u oblasti vaspitanja i obrazovanja. Tako je formiran Centar za andragoško-psihološka i sociološka istraživanja JNA.

Značaj te institucije, pored rada na empirijskim istraživanjima u oblasti vaspitanja i obrazovanja, teorijskom osmišljavanju prakse tog rada, izučavanju iskustava iz političkog rada u NOR-u, izučavanju stranih iskustava, izboru i objavljivanju strane literature, i dr. jeste i u stvaranju uslova u kojima se sve više uvažava teorija vaspitano-obrazovnog rada kao i animiranje većeg broja ljudi koji su se uz svestranu pomoć naučnih radnika iz te oblasti u građanstvu, počeli baviti tom teorijom u Armiji.

U sedmoj deceniji, sve do rasformiranja Centra za andragoško-psihološka i sociološka istraživanja JNA (1973) ostvaren je najveći pomak u razvoju naučnog rada u oblasti vaspitanja i obrazovanja u Armiji. Prva empirijska istraživanja tokom šezdesetih godina omogućila su naučno verifikovanje dotadašnjeg rada prvenstveno u oblasti političkog vaspitanja i obrazovanja. Ona su pokazala dobre i loše strane postojeće prakse i omogućila njeno unapređivanje.

Teže je, međutim, bilo stvoriti povoljnu klimu za isto takav prilaz u vojnostručnoj nastavi (obuci). Razlog za to bila je tvrđa tradicija vojne obuke. Naime, dominantna pozicija obuke u vojnim veštinama u celini vojne obuke pogodovala je „konzerviranju” postojeće prakse i stvaranju odbojnosti prema pedagoškoj teoriji koja je razvijena u građanstvu. Zato je bilo izuzetno značajno izboriti se za shvatanje da je vaspitno-obrazovni rad u vojsci poseban vid pedagoške prakse uopšte. U vezi s tim, trebalo je prihvatiti da je teorija vojnog vaspitanja i obrazovanja deo opšte teorije vaspitno-obrazovnog rada, čime se ne negiraju njene posebnosti.

Na sporiji teorijski tretman prakse vojnostručne obuke pri konstituisanju vojnoandragoške teorije uticala je i jednostranost organizacionih rešenja. Naime, prva institucija koja se bavila naučnoistraživačkim radom u JNA, formirana je kao elemenat Političke uprave, čime je izraženo težište njene aktivnosti i orijentacije pri izboru kadra. To se odrazilo

neravnomernim teorijskim razmatranjima svih komponenata vaspitno-obrazovne prakse u JNA, kao i na dominaciju dedukcije i projiciranja opštih zakonitosti vaspitanja i obrazovanja na veoma izraženu specifičnu praksu.

I pored tih nedostataka, u sedmoj deceniji su ostvareni izuzetni rezultati u razvoju teorije vaspitno-obrazovnog rada u JNA. Pojava „Osnova vojne andragogije” (1967) ukazuje na određenu celovitost vojnoandragoške teorije, što je izraženo i u mnogim drugim radovima iz ovog perioda.¹

Vojno vaspitanje i obrazovanje, kao vrsta ljudske delatnosti u konkretnoj sredini sa izrazito specifičnim zadacima, sadržajem i načinom ostvarenja, dobilo je u tim radovima teorijsku podlogu. Odgovoreno je na osnovna pitanja suštine te delatnosti, definisano je njeno mesto i odnos prema njoj u društvu, utvrđene su njene posebnosti i detaljnije su razrađeni sadržaji i načini ostvarivanja vojnog vaspitanja i obrazovanja. Time su stvorene teorijske pretpostavke daljeg razvoja vojnog vaspitanja i obrazovanja u nas. Međutim, za dalji razvoj trebalo je proširiti i ojačati kadrovsku osnovu. To se moglo postići stimulisanjem kadrova za bavljenje naučnoistraživačkim radom u ovoj oblasti na svom obrazovanju i stvaranjem uslova za taj rad. Takođe, neophodno je bilo sistematsko i trajno obrazovanje celokupnog starešinskog kadra na dostignućima savremene teorije o vaspitanju i obrazovanju da bi na njoj zasnivali svoju vaspitno-obrazovnu praksu. Sedamdesete godine su najavljivale takvu mogućnost. Stvoren je Centar za andragoško-psihološka i sociološka istraživanja, koji je empirijskim istraživanjima najavljivao snažnije oslanjanje na nauku. Otvorene su i poslediplomske studije iz vojne andragogije u Vojnoj akademiji. No, to je trajalo kratko da bi dobilo veći zamah (Centar je rasformiran 1973, poslediplomske studije iz vojne andragogije su ostale do danas, ali bez potrebne podrške u ukupnoj orijentaciji).

U tom kratkotrajnom periodu Centar za andragoško-psihološka i sociološka istraživanja mnogo je doprineo razvoju

¹ Krajem šeste i početkom sedme decenije pojavili su se mnogi napisi u časopisima u kojima su obrađivana pojedina pitanja vaspitno-obrazovnog rada u JNA, a u drugoj polovini sedme decenije pojavili su se kompleksniji radovi sa većim teorijskim ambicijama, na primer: B. Samolovčev, *Teorijske osnove vojnog vaspitanja i obrazovanja*; Z. Kolar, *Teorijske osnove nastave u Armiji*; J. Mrmak, *Metode vojne nastave*; S. Jovanović, *Prilagodavanje obuke ratu*; grupa autora, *Osnovi vaspitanja i obrazovanja u JNA*; S. Cmelić, *Vaspitanje vojnog kolektiva*; grupa autora, *Teorijski problemi savremene vojne nastave*; grupa autora, *Vojna nastava u svetlu naučne teorije i dr.*

vojnoandragoške teorije (naravno, i drugim). Pored ostvarenih značajnih istraživanja, u praksi je potvrdio značaj metodološke korektnosti u naučnom istraživanju i mogućnosti, ali i ograničenosti pojedinih istraživačkih poduhvata. Zato rasformiranjem tog centra nije učinjen kraj naučnoj misli u oblasti vojne andragogije. Iako nije podržana odgovarajućom politikom, održala se zahvaljujući naporima pojedinaca, a u nekim komponentama i razvila. To je i prirodno, s obzirom na spremnost naučnih radnika da rade i u objektivno nepovoljnim okolnostima. Radi se o naučnim radnicima koji su već bili afirmisani u oblasti vojne andragogije, ali i o mlađima, koji su shvatili značaj naučnog prilaza poslu koji obavljaju (vojno vaspitanje i obrazovanje). Na toj osnovi došlo je ne samo do oživljavanja vojne andragogije u devetoj deceniji već i do svestranije, pa i adekvatnije orijentacije, uz zahvatanje vojne obuke i vojnog školstva.²

PODRUŠTVLJAVANJE ODBRANE I PROBLEM TEORIJE VASPITANJA I OBRAZOVANJA ZA ODBRANU

Dalji razvoj koncepcije opštenarodne odbrane i dalje područstvavljanje odbrane (koji jedno bez drugog nisu ni mogli da idu) uslovili su i promene u osposobljavanju za odbranu. Pored do tada ostvarivanog u okviru osposobljavanja za odbranu, područstvavljanje odbrane postavilo je zahtev za osposobljavanjem naših ljudi, i naročito mladih, da se bave poslovima odbrane. Dakle, za ono što ih očekuje kao subjekte u ostvarivanju područstvljene odbrane. To je uslovilo, da vaspitanje i obrazovanje za odbranu postane sastavni deo ukupnog vaspitanja i obrazovanja u društvu, odnosno da osposobljenost za odbranu postane komponenta celovite socijalističke ličnosti.

Međutim, i dalje postoji potreba za osposobljavanjem ljudi kao ratnika (vojnika) naravno prema zahtevima koncepcije i doktrine opštenarodnog odbrambenog rata.

² To potvrđuju i neki radovi objavljeni u tom vremenu: Đ. Stanić, *Metodičke osnove taktičke obuke artiljerije*; J. Srdanov, *Metodika političkog obrazovanja i vaspitanja vojnika*; D. Pujić, *Metodika marksističkog obrazovanja i ideološko-političkog osposobljavanja starešina JNA*; Z. Kolar, *Metodika vaspitanja i obrazovanja za opštenarodnu odbranu i društvenu samozaštitu*; Đ. Stanić, *Obuka starešina*; M. Lazović, *Didaktičko-metodički standard visokoškolske nastave za ONO i DSZ*; S. Nišić, *Obrazovanje starešinskog kadra*; V. Stojković, *Tehnologija vojnog obrazovanja*, i dr.

S obzirom na sve to mogu se izdvojiti tri sfere osposobljavanja za odbranu: (1) osposobljavanje za bavljenje poslovima odbrane kao zahtev koji proizilazi iz podruštvljavanja odbrane; (2) osposobljavanje ljudi kao ratnika, što podrazumeva ovladavanje veštinom ratovanja, prema zahtevima ONOR-a i (3) osposobljavanje ljudi da mogu udovoljiti zahtevima koje bi nametnula borba protiv agresora (oblast borbenog morala).

Takva orijentacija je donela mnoge promene, prvenstveno u prvoj sferi (osposobljavanje ljudi da se mogu baviti poslovima odbrane): novi cilj, sadržaj i način ostvarivanja. U celini odnosi se na osposobljavanje za odbranu van oružanih snaga, pa i stoga nameće pitanje svog mesta u okviru pedagoške (i andragoške) teorije.

Pored promene u cilju i sadržaju, došlo je i do promena u organizovanju društva za odbranu, a promenila se i organizaciona osnova osposobljavanja ljudi za odbranu. Nosioци tog osposobljavanja su: (1) oružane snage (pre je to bila JNA, a sada i Teritorijalna odbrana); (2) škole (bile su to i pre, ali sada je odbrana integralni deo ukupnog osposobljavanja mladih), i (3) subjekti društva (društveno-političke zajednice, mesne zajednice, društveno-političke, društvene i druge organizacije). Toliki broj nosilaca osposobljavanja za odbranu i zaštitu nameće pitanje istovetnosti i razlika u svemu što sadrži pojam osposobljavanja za odbranu i zaštitu.

Promene koje su usledile kao posledica daljeg podruštvljavanja odbrane i razvoja koncepcije opštenarodne odbrane istakle su potrebu za teorijskim osmišljavanjem te ukupne delatnosti i njenih pojedinih delova (cilj, sadržaj i nosioci). Opšta teorija vaspitanja i obrazovanja za opštenarodnu odbranu može da sadrži samo ono što je zajedničko, odnosno važeće za sve. S obzirom na bogatstvo sadržaja i razrađenu organizacionu osnovu osposobljavanja za odbranu, evidentna je i potreba za teorijskim osmišljavanjem pojedinih delova te delatnosti.

U vezi s tim, postavlja se pitanje postoji li odgovarajuća teorijska osnova osposobljavanja za odbranu i šta bi iz tog područja trebalo da bude zastupljeno u pedagogiji i andragogiji kao opštim teorijama vaspitanja i obrazovanja. Postoji teorija vojnog vaspitanja i obrazovanja koja je razvijena na praksi naše armije. Međutim, to se područje u šezdesetim godinama

ne pojavljuje u pedagogijama (u prvoj opštoj andragogiji u Jugoslaviji, iz 1966. godine, pojavljuje se i pitanje vaspitanja i obrazovanja sa gledišta odbrane).

Društvena pozicija osposobljavanja za odbranu u to vreme uslovlila je odnos pedagoških radnika prema tom području, mada ona nije značila zabranu pedagozima van JNA da se bave tom problematikom. Razvijajući se na praksi vojnog vaspitanja i obrazovanja pre svega u JNA, vojnopedagoška (andragoška) misao ima odlike društva kojem pripada (odnos posebnog prema opštem), pa je, stoga, umnogome mogla biti oslonac te delatnosti koja se uspostavljala podruštvljavanjem odbrane. U čemu se to sastojalo?

Prvo, osposobljavanje ljudi kao ratnika (ovladavanje naoružanjem i veštinom ratovanja) u opštem je isto ma gde se ostvarivalo. Otuda je postojeća teorija tog rada (nastala na vojnoj praksi i u vojsci) važeća i prihvatljiva za sve sredine. U podruštvljenoj odbrani ta sfera je ne samo prisutna nego zauzima i najviše prostora. I ona se, naravno, obogaćuje novim sadržajima, ali to ne utiče značajno na promenu načina ovladavanja njom. Stoga je valja razvijati, ali njeno teorijsko osmišljavanje ima dobre osnove.

Drugo, razvijanje borbenog morala (moralno-psihološke otpornosti) nije promenilo ne samo svoju suštinu nego ni sadržaj i načine ostvarivanja u podruštvljenoj odbrani (nema značajnih promena). Problem je u tome što ta sfera ranije nije bila dovoljno osmišljena da bi se mogla preuzeti u praktičnom radu sada, a njeno osmišljavanje nije ni sada u središtu napora.

Treće, područje osposobljavanja za bavljenje poslovima odbrane u podruštvljenoj odbrani je novo i teorijski neosmišljeno, pa su neophodni veći i organizovaniji napor. Ono bi u celini trebalo da se nađe i u opštoj pedagoškoj i andragoškoj teoriji, jer je neodvojiva komponenta vaspitanja i obrazovanja socijalističke ličnosti.

Teorija vaspitanja i obrazovanja za opštenarodnu odbranu sadrži sve tri navedene sfere, jer bez bilo koje od njih nema celovitog pojma osposobljavanja za odbranu u podruštvljenoj odbrani. No, ona je i svojevrsna, posebna, pa zahteva relativnu samostalnost. Osim toga, ona mora biti zastupljena i u opštoj teoriji vaspitanja i obrazovanja u našem društvu

onoliko koliko je osposobljavanje za odbranu nerazdvojni deo osposobljavanja našeg čoveka uopšte.

Potreba za daljim osmišljavanjem osposobljavanja naših ljudi za odbranu može se ilustrovati moralno-psihološkom sferom. Naime, što čini čoveka uspešnim ratnikom i može li mu se pomoći da bude uspešniji pitanja su koja uvek zaslužuju pažnju. Reč je o moralnoj snazi i njenim izvorima. Koliko znamo o toj strani ratnikova bića i koliko radimo da mu pomognemo da on bude uspešniji ratnik. Bez dvojbe, nedovoljno. Međutim, znamo da ni u najboljem slučaju spontani uticaj ne može biti dovoljan. U istoriji su poznati mnogi slučajevi propasti naprednih ideja zbog nedovoljne ili pogrešne borbe za njih. Budući da mnoštvo problema i stranputica u našem društvu deluje suprotno od željenog utoliko su značajniji organizovani naponi na osposobljavanju ljudi za uspešnu odbranu tog društva.

Očigledno je odsustvo napora na razvijanju teorije i na njoj zasnovane prakse o izgrađivanju svojstava ličnosti i kolektiva od interesa za odbranu. Ilustrativan je primer patriotizma, kako zbog njegovog značaja, tako i zbog različitih shvatanja tog pojma, jer postoji orijentacija na vezivanje ljudi isključivo za svoju naciju i njene stvarne ili izmišljene istorijske i sadašnje vrednosti. Bez negiranja značaja osećanja nacionalne pripadnosti i patriotskih osećanja proizašlih iz odnosa prema svojoj naciji, činjenica je da nema jugoslovenskog patriotizma bez pominjanja Jugoslavije i vezivanja naših ljudi za sudbinu Jugoslavije, koja je viša od zbira republika i pokrajina.

Ili, drugi problem. Težnja da naš patriotizam po sadržaju bude socijalistički sasvim je opravdana i takav prilaz ima perspektivu. Sa stanovišta odbrane, međutim, ne bismo smeli sužavati patriotizam samo na odanost socijalizmu, a narodnooslobodilački rat nam je u tom pogledu izvanredno iskustvo.

Navedeni primer pokazuje koliko su problemi odbrane zajednički. Zbog svoje svojevrsnosti, teorija vaspitanja i obrazovanja za odbranu razvija se kao posebno naučno područje. Međutim, podruštvljavanje odbrane izaziva određene konsekvence, ne samo u praksi već i u teoriji, u kojoj oblast vaspitanja i obrazovanja ima izuzetan značaj. Uostalom, brojni i vredni radovi iz oblasti vaspitanja i obrazovanja za odbranu odavno su prešli okvire Armije.

PERSPEKTIVE RAZVOJA VOJNE ANDRAGOGIJE

Teorijsko definisanje razvojnih tokova vojne andragogije bilo bi znatno otežano ukoliko se, bar elementarno, ne odgovori na pitanje koje i kakve će globalne funkcije imati vojno obrazovanje i vaspitanje u narednom periodu.

Prva globalna i najšira funkcija vojne edukacije u nas bez sumnje jeste, i ostaće, *opšte osposobljavanje svih građana za odbranu zemlje u uslovima opštenarodnog odbrambenog rata*. Realizovala bi se u više segmenata edukacije, a osnovni bi bili: (1) osposobljavanje za ličnu i kolektivnu zaštitu u uslovima primene oružja za masovno uništavanje: (2) osposobljavanje za pružanje najšire shvaćenog otpora bilo kom agresoru, i (3) razvoj psihofizičkih sposobnosti i moralnih osobina ljudi značajnih za odbranu zemlje.

S obzirom na trajni značaj te funkcije vojne edukacije, jedan od osnovnih razvojnih smerova vojne andragogije jeste istraživanje, teorijsko uopštavanje i iznalaženje efikasnih rešenja u oblasti masovne edukacije građana za odbranu zemlje.

Druga globalna funkcija vojne edukacije obuhvata *osposobljavanje za stručno bavljenje poslovima odbrane* u različitim delatnostima. Pri tom, ta se funkcija ne sme shvatiti samo kao školovanje i obrazovanje stručnjaka (na fakultetu ONO i DSZ i sl.) koji će se profesionalno baviti poslovima odbrane. Naime, redak je kadar u privrednim i drugim delatnostima čiji stručni profil ne zahteva kvantum znanja, manji ili veći, iz domena problematike odbrane. Pod daljim područstvljavanjem odbrane upravo se podrazumeva sve manje profesionalnog kadra u poslovima odbrane, a sve više onih koji će u svom stručnom profilu sintetizovati znanja svoje osnovne delatnosti i određeni kvantum znanja iz domena odbrane. I, što je još važnije, koji će tu sintezu uspešno primenjivati u praksi.³

Vojna andragogija i u tom području edukacije mora biti spona između vojnog i opšteg obrazovanja i vaspitanja, te i taj njen razvojni smer ima trajnu perspektivu.

Treća funkcija vojnog obrazovanja i vaspitanja jeste *osposobljavanje za oružanu borbu u ratu*. Bez sumnje, to je osnovna i specifična funkcija, zbog koje se vojna edukacija

³ Tu se prvenstveno misli na visokoobrazovani kadar iz oblasti tehnike, ekonomije, medicine i dr.

izdvaja iz edukacije uopšte kao posebnost, a vojna andragogija se, među edukološkim naukama, javlja kao posebna naučna disciplina.

Ta osnovna oblast vojnog obrazovanja i vaspitanja ima složenu strukturu, a čine je sledeći segmenti: (1) borbena obuka i vaspitanje vojnika, koja se za sve zdrave i sposobne mladiće realizuje u okviru vojnog roka u JNA; (2) borbena obuka rezervnog sastava (starešinski i vojnički), koja obuhvata kondiciranje i inoviranje znanja i sposobnosti, a realizuje se povremeno kroz različite oblike (vojne vežbe, kursevi, seminari i sl.); (3) školovanje i permanentno obrazovanje aktivnih starešina oružanih snaga SFRJ.

Bez obzira na opšte želje, nema sumnje da će navedene funkcije vojne edukacije biti aktuelne sve dok postoji realna opasnost od rata, a to znači na žalost, da će biti dugog veka.⁴

U okviru realizacije prve dve funkcije vojnog obrazovanja i vaspitanja, granica između vojne andragogije i drugih odgovarajućih pedagoških i andragoških disciplina nije oštro izražena. U svakom slučaju, vojna andragogija bi istraživala i nudila odgovarajuća rešenja (metodička, organizaciona, mediološka i dr.) drugim pedagoškim i andragoškim disciplinama, putem kojih bi se građani efikasno osposobljavali za odbranu zemlje.

Treća funkcija vojne edukacije – osposobljavanje za oružanu borbu u ratu – jeste dominantni predmet vojne andragogije, što ne podrazumeva njenu potpunu autonomnost u odnosu na andragogiju uopšte.⁵

Definisanjem tih globalnih funkcija vojnog vaspitanja i obrazovanja određena su okvirna područja razvoja vojnoandragoške teorije i prakse. Međutim, za potpuniju naznaku razvojnih tokova bilo koje naučne discipline potrebno je, makar i u elementarnoj formi, anticipirati osnovne probleme koji će u doglednom vremenu biti istraživani.

Korpus osnovnih istraživačkih problema vojne andragogije čini sadržaj vojne edukacije. On se veoma brzo menja, a promene su uslovljene mnoštvom činilaca čije je implikacije teško prognozirati. Ipak, od svih činilaca determinacije vojnog

⁴ Iako je jasno, zbog našeg aktuelnog političkog trenutka mora se naglasiti da navedene funkcije vojne edukacije ne predstavljaju nikakvu militarizaciju, već sasvim razumno razvijanje odbrambenih delatnosti, koje sprovode sve zemlje u svetu, bez obzira na njihovu demokratsku, ratničku i svaku drugu tradiciju.

⁵ Taj odnos je u teoriji obrađen, a u praksi prihvaćen, te bi se njegova eksplikacija svela na ponavljanje poznatog.

vaspitanja i obrazovanja odlučujući značaj imaju tri, koji čine i *determinante razvojnih tokova vojne andragogije*. To su: (1) naučno-tehnička revolucija (2) fizionomija savremenog rata i (3) koncepcija i doktrina opštenarodne odbrane.

U oblasti vojnog vaspitanja i obrazovanja implikacije *naučno-tehničke revolucije* ispoljavaju se u dva smera. Prvi obuhvata neposredne implikacije, sa evidentnim uticajem na obrazovanje uopšte. Iz okvira tog smera u području vojnog vaspitanja i obrazovanja posebno su izražene sledeće implikacije: (1) porast uloge i značaja vojnog obrazovanja kao integralnog dela ukupne pripreme za rat; (2) progresija obrazovnih zahteva; (3) nužnost permanentnog obrazovanja; (4) uvođenje savremene tehnike u proces vojne edukacije, i (5) zahtev za naučnom organizacijom vojnoobrazovnog procesa.

Pored opštih obrazovnih implikacija, naučno-tehnička revolucija ispoljava i specifičan uticaj na vojno obrazovanje preko ubrzanog razvoja tehničko-tehnološkog činioca oružane borbe i promena u fizionomiji savremenog rata.

Neosporno je da u konstelaciji činilaca koji determinišu profil (profesionalni i moralni lik) oficira i vojnika, *fizionomija savremenog rata* ima posebno značenje.

Karakteristike rata uslovljavaju ne samo ciljeve i sadržaje vojne edukacije, gde je uticaj najuočljiviji, već i druge komponente – kadar, tehnologiju, organizaciju. Međutim, ako fizionomiju savremenog rata shvatimo kao ispoljavanje suštine tog rata na njegovoj pojavnosti strani, onda je izvesno da u periodu relativnog svetskog mira na promene u fizionomiji budućeg rata najdirektnije i najintenzivnije utiče razvoj njegovog tehničko-tehnološkog činioca.

Projekcija karakteristika budućeg rata veoma je složen naučni problem. Budući rat, bez obzira na realnu mogućnost njegovog izbijanja, sa aspekta naučne spoznaje novog, koje on neminovno sa sobom nosi, predstavlja apstrakciju visokog nivoa. Istovremeno, priprema (obuka, osposobljavanje) za rat mora biti konkretna u svim značajnim elementima (sadržaji, metodika, organizacija itd.). Zbog toga se osnovni i nikada do kraja razrešeni, istraživački problem vojne andragogije sastoji u neophodnosti da ona projektuje konkretna rešenja vojnog obrazovanja za nedovoljno spoznatu buduću stvarnost. Pri tom, vremenska distanca između učenja i primene naučnog nigde nije tako oštro izražena kao u vojnom obrazovanju.

Pored ta dva činioca determinacije vojnog vaspitanja i obrazovanja, veliki uticaj na njegove razvojne tokove ima i koncepcija ONO i DSZ, kao integralna vojnostrategijska i društveno-filozofska zamisao o načinu organizovanja, pripremanja i funkcionisanja jugoslovenskog društva u odbrani slobode, nezavisnosti i teritorijalnog integriteta SFRJ. U njoj su definisani opšti stavovi i zahtevi vojnom obrazovanju i vaspitanju. Za njihovu operacionalizaciju neophodna su dalja vojnoandragoška istraživanja, koja moraju imati dedukciju kao osnovni metodološko-istraživački put. Istovremeno, drugi pravac ili orijentacija u vojnoandragoškim istraživanjima nužno mora obuhvatiti suštinu, odnosno „duh” koncepcije opštenarodne odbrane i društvene samozaštite koja još uvek nije izrečena u koncepcijsko-doktrinarnim izvorima, a za osnovu mora imati induktivni metodološki put.

Naučno-tehnička revolucija, fizionomija budućeg rata i koncepcija opštenarodne odbrane i društvene samozaštite već sada zahtevaju brojne izmene u profilu starešine i vojnika, sadržajima i tehnologiji vojnog obrazovanja.

Sasvim je izvesno da će osnovno obeležje vremena koje sledi biti stalnost brzih promena. Vojna andragogija u području koje izučava, uostalom kao i većina drugih nauka, moraće da odgovori svim karakteristikama i zahtevima takvog vremena. Pri tome će uspešnost odgovora na izazove budućnosti značajno zavisiti od njene otvorenosti za primenu saznanja i metoda iz širokog spektra kompatibilnih nauka i naučnih disciplina. Zatvorenost nikako ne može biti alternativa, jer neminovno vodi zaostajanju.

S U M M A R Y

ATTAINMENTS AND PROSPECTS OF DEVELOPMENT OF MILITARY ANDRAGOGY

A review of attainments and prospects in the development of military andragogy in the context of retrospective theory and practice of education of grown-ups in Yugoslavia.

The author points out that the theory of military education was developed in the first post-war years exclusively within the frames of the Yugoslav People's Army, although the preparation of people for defence was practiced also outside the YPA. Therefore our literature on pedagogy and andragogy, which theoretically conceptualizes the educational practice in society, did not treat the military education. In military literature of this period can be only seen partial

attempts at a theoretical conceptualization of military education and combat training in the YPA. A substantial leap forward in the theoretical conceptualization of military education has been made in the Seventies, resulting from a systematic research work of the Centre for Andragogic-psychological and Sociological Research of the YPA.

The development of the total national defence concept and the socialization of defence made the education and preparation for defence an integral part of the overall system of education of society. Therefore there exist for the military andragogy today and in the future three equally significant domains of preparation for defence: 1) preparation of all citizens for the defence of the country in a total national defence war; 2) training and preparation of personnel for carrying out the expert activities in the domain of defence; and 3) training and preparation for the armed warfare.

These basic domains of preparation for defence determine the contents of the military andragogic practice and the scope of research problems in the field of military andragogy also in the next period. Thereat the success of the military andragogy as a branch of science will largely depend on its openness to application of knowledge and methods from within the spectrum of compatible sciences and their disciplines.

R É S U M É

ANDRAGOGIE MILITAIRE – SES REALISATIONS ET PERSPECTIVES

Dans cet article les auteurs présentent un aperçu des réalisations et des perspectives de l'andragogie militaire dans le contexte de la retrospective de la théorie et de la pratique de la formation des adultes en Yougoslavie.

Les auteurs soulignent que la théorie de l'éducation militaire, dans les toutes les premières années à la suite de la seconde guerre mondiale, se développait en Yougoslavie uniquement au sein de l'APY, quoique la pratique de préparation pour la défense ait existé aussi en dehors de l'APY. C'est pourquoi en littérature pédagogique-andragogique, qui sert de cadre théorique à la pratique éducative dans la société, l'éducation et la formation militaire ne figurent pas. La littérature militaire de cette époque signalent uniquement quelques tentatives sporadiques de présentation théorique de l'instruction de combat dans l'APY. Ce n'est que dans les années 70 qu'un saut qualitatif a été marqué dans la présentation théorique de l'éducation et de la formation militaires, ce qui résulte du travail de recherche systématique effectué par le Centre de l'APY pour les recherches andragogique-psychologique et sociologique.

L'évolution de la conception de défense populaire généralisée et la socialisation de la défense ont eu pour résultat que l'éducation et la formation en vue de la défense sont devenues partie intégrante de l'ensemble du système d'éducation et de formation dans notre société. C'est pourquoi de nos jours et dans un proche avenir trois sphères de préparation à la défense s'avèrent particulièrement et également importantes pour l'andragogie militaire: 1) préparation de tous les citoyens à la défense nationale dans les conditions de

la guerre défensive populaire généralisée; 2) formation permettant l'exercice technique des affaires de la défense, et 3) préparation à la lutte armée en temps de guerre.

Ces principales shépres de formation pour la défense déterminent le contenu de la pratique andragogique-militaire et l'ensemble de problèmes de recherches de l'andragogie militaire dans la période à venir. En cela, l'efficacité de l'andragogie militaire en tant que science dépendre essentiellement de la mesure dans laquelle celle-ci sera puverte à l'application des connaissances et des méthodes de la large gamme de science compatible et de disciplines scientifiques.

РЕЗЮМЕ

ДОСТИЖЕНИЯ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ВОЕННОЙ ПЕДАГОГИКИ

В настоящей работе дается обзор достижений и перспективы развития военной педагогики в контексте ретроспективы теории и практики образования взрослых в Югославии.

Авторы подчеркивают, что теория военного образования в течение первых лет после второй мировой войны у нас развивалась исключительно в рамках ЮНА, хотя практика подготовки к обороне существовали и вне ЮНА. Поэтому в литературе педагогики взрослых, теоретически осмысливающей образовательную практику в обществе, нет военного воспитания и образования. В военной литературе того времени замечаются только спорадические попытки теоретического осмысления боевого обучения в ЮНА. Качественный скачок в теоретическом осмыслении военного образования и воспитания был сделан в седьмом десятилетии, в результате системной исследовательской работы Центра по педагогическо-психологическим и социологическим исследованиям ЮНА.

Развитие концепции всенародной обороны влияли на воспитание и образование для потребностей обороны таким способом, что они стали составной частью совокупного процесса образования и воспитания в обществе. Поэтому в настоящее время, а также в будущем, для военной педагогики особое и одинаковое значение имеют три сферы подготовки к обороне: 1) подготовка всех граждан к обороне страны в условиях всенародной оборонительной войны; 2) подготовки к выполнению специальных работ в рамках обороны и 3) подготовка к вооруженной борьбе в войне.

Этими основными сферами подготовки к обороне определяются содержание практики военной педагогики и корпус исследовательских проблем военной педагогики и в очередном периоде. При этом успех военной педагогики как науки существенно будет зависеть от ее готовности применять знания и методы, используемые в смежных науках и научных дисциплинах.